

POL-06 Lähdevirta Kimmo

13.12.2004

Viite: **UTP 43/2004 vp**

Asia

EU/YUTP; Eduskunnan informointi; EU:n aseviennin käytäntöjen uudistaminen

Ulkoasiainministeriö lähettää kunnioittavasti eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle perustuslain 97 §:n mukaisesti muistion koskien EU:n aseviennin käytäntöjen uudistamista.

Eurooppa-kirjeenvaihtaja

Kimmo Lähdevirta

UTP 43/2004 vp

EU:N ASEVIENNIN KÄYTÄNNESÄÄNTÖJEN (CODE OF CONDUCT) UUDISTAMINEN; TILANNE JOULUKUUSSA 2004

1. Taustaa

EU:n aseviennin käytäntesäännöt koostuvat kahdeksasta perusteesta ja kahdestatoista toimintaohjeesta. Käytäntesääntöjen vahvistamista koskeva työ on tehty neuvoston asevientityöryhmässä (COARM). Käytäntesäännöt sitovat EU-maita ottamaan huomioon muiden maiden kieltopäätökset ja velvoittavat konsulttoimaan epäselvissä tapauksissa. Käytäntesäännöt on poliittisesti sitova dokumentti, joka edesauttaa EU-maiden integroimista vientivalvonnan alalla. Lopullinen päätösvalta kuuluu kuitenkin jäsenmaille.

Käytäntesääntöjen uudistamistarve johtuu mm. siitä, että vuoden 1998 jälkeen on tapahtunut kansainvälistä kehitystä - tärkeimpinä YK:n toimintaohjelma laittoman pienaseviennin ehkäisemiseksi (2001) ja EU:n yhteinen kanta asevälityksestä (*brokering*) (2003) - jonka huomioimista käytäntesäännöissä on pidetty tarpeellisena.

Käytäntesäännöillä ei ole vielä mitään varsinaista juridista statusta EU-tasolla eli niitä ei voida määritellä kansainväliseksi sopimukseksi. Vaikka jäsenmaa ei toimisi niiden mukaisesti, niin mitään sanktioita ei ole olemassa. Käytäntesäännöt velvoittavat kuitenkin jäsenmaita poliittisesti toimimaan niiden mukaisesti.

Suomen osalta EU:n käytäntesäännöt sisältyvät valtioneuvoston 3.12.2000 hyväksymiin kansallisiin suuntaviivoihin liitteenä (1000/2000 § 2.2.1). Kansalliset suuntaviivat perustuvat lakiin, joten suuntaviivoilla on tällä tavalla tietty kansallinen juridinen status Suomessa.

2. Käytäntesääntöjen uudistaminen - tilanne 13.12.

Aseviennin käytäntesääntöjen uudistamistyö on edennyt loppusuoralle neuvoston asevientityöryhmässä. Puheenjohtaja Hollannin tavoitteena on saattaa työ loppuun ennen vuodenvaihdetta. Tällä viikolla on jäsenmaiden hyväksyttävänä viimeinen versio, joka, mikäli se kelpaa kaikille, seuraavaksi menee poliittisten ja turvallisuusasioiden komiteaan (COPS).

Suomi on alusta asti osallistunut aktiivisesti uudistustyöhön ja olemme tukeneet vahvempia yhteisiä sääntöjä myös aseviennin osalta.

Tärkein muutos käytäntesääntöjen kriteereiden sisällön osalta koskee kakkoskriteeriä eli perinteistä ihmisoikeuskriteeriä, jota laajennetaan kattamaan myös se miten vastaanottajavaltio kunnioittaa humanitääristä oikeutta. Uudistettujen käytäntesääntöjen mukaan viejän tulee, vientilisenssihakemuksia harkitessaan, ottaa huomioon miten vastaanottajavaltio kunnioittaa sekä ihmisoikeuksia että kansainvälistä humanitääristä oikeutta.

Seitsemättä kriteeriä, joka koskee jälleenvientiriskiä, on myös tarkennettu. 7. kriteerissä jäsenmaiden tulee, lupahakemuksia harkitessaan, ottaa huomioon vastaanottajamaan valvontakapasitetin tai vaara, että tuote päätyy terroristien käsiin.

Vientilisenssin määritelmää laajennetaan koskemaan myös välitystoiminta ja kauttakulku. Suomessa kauttakulun lisääminen ei sinällään vaikuta merkittävästi, koska kauttakulkua varten Suomessa on ennenkin tarvittu vientilupa. Välitystoiminnan osalta Suomella on kansallinen lainsäädäntö. Myös teknologiavienttiä tai elektronista vientiä sisällytetään nyt käytännesääntöjen piiriin.

Vaikka joitakin kriteereitä ja määritelmiä on uudistettu, uudistetut käytännesäännöt pohjautuvat paljolti edelleen vuonna 1998 hyväksyttyyn 1. versioon.

Tärkein auki oleva kysymys on kuitenkin kysymys käytännesääntöjen juridisesta statuksesta. Suomi on katsonut, että käytännesääntöjä tulisi vahvistaa tekemällä niistä jäsenmaita juridisesti sitova EU:n yhteinen kanta (common position). Useat jäsenmaat kuitenkin vastustavat tätä ja haluavat pitää kiinni käytännesääntöjen poliittisesta statuksesta. Tästä kysymyksestä työryhmätasolla ei päästy yksimielisyyteen. - Vaikka käytännesääntöjen sanamuodoista sopuun pääseminen on lähellä, kysymys statuksesta siirtyy seuraavaksi COPSin käsiteltäväksi.

3. Työkalupakki

Kiinan ase-embargon purkamisen osalta on COARMin työssä noussut esille kysymys ns. "työkalupakista" (*toolbox*), jollaista käytettäisiin asevientikieltoja purettaessa. Kysymys on joistakin poikkeusjärjestelyistä, joilla seurattaisiin asevientikiellosta vapautuneen maan tilannetta ylimenokauden ajan. Kansalaisjärjestöt ovat olleet aktiivisia tiukempien sääntöjen puolestapuhujia.

Työryhmätasolla EU:ssa on vallinnut yhteisymmärrys siitä, että tilapäinen työkalupakki voisi olla hyödyllinen väline asevientikieltojen purkamisen jälkeen. Tästä huolimatta on ollut näkemyseroja työkalupakin sisällöstä. Syksyllä tehtiin uusi esitys, jossa embargoa seuraaville poikkeusjärjestelyille halutaan asettaa erikseen sovittava lyhyt määräaika. Notifikaatio- ja konsultaatiomenettelyistä jäsenvaltioiden välillä on myös ollut erimielisyyksiä.

Kysymys työkalupakin lopullisesta muodosta on ollut COPSin agendalla ja Hollanti on käynyt kahdenkeskisiä neuvotteluja tilanteen ratkaisemiseksi. COARM:sta COPSiin mennyt työkalupakin versio on Suomen hyväksyttävissä.

Vaikka Kiinan ase-embargon mahdollinen purkaminen toimisi työkalupakin ennakkotapauksena, työkalupakin tarkoituksena olisi päteä kaikkiin tilanteisiin, jolloin ase-embargoa puretaan. Tämä on myös ollut Suomen kantana.